

УДК 378.147-379.85

Мулик К.В., Носко М.О.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗІ СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ ДЛЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ПІДЛІТКАМИ ТА СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ

У статті розкрито диференційовану підготовку фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму для роботи з різними віковими групами дітей, підлітків та студентської молоді. Це питання є актуальним, оскільки вирішення його дозволить підвищити ефективність використання різних видів спортивно-оздоровчого туризму в оздоровчій та рекреаційній діяльності юного покоління.

Ключові слова: фахівці, спортивно-оздоровчий туризм, діти, підлітки, студенти.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В даний час у підготовці фахівців з "Теорії та методики спортивно-оздоровчого туризму", відмічаються диспропорції, пов'язані з практичною підготовкою та її теоретичними основами. З одного боку, в сучасній педагогіці та методиці сконцентрований значний науковий потенціал для вирішення питань навчально-освітнього процесу. З іншого боку, теоретична розробка цього напрямку здійснювалася в контексті абсолютно іншої соціально-економічної ситуації і була орієнтована, в основному, на підготовку фахівців більш широкого профілю. На даному етапі розвитку вищої школи подібний підхід не дозволяє ефективно застосовувати на практиці раніше використовувані методи і форми організації навчально-виховного процесу. Навчальні установи використовують різні підходи у проведенні всіх видів практик: навчально-ознайомчих, виробничих, за фахом і т.п. Основною проблемою навчально-виховного процесу, на наш погляд, є практична підготовка майбутнього спеціаліста, здатного ефективно використовувати теоретичні знання у професійній діяльності. Навчання студентів за спеціальністю "Теорія та методика спортивно-оздоровчого туризму" спрямовано на підготовку фахівців у досить складній сфері діяльності.

Дослідження виконувалося відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри зимових видів спорту, велоспорту та туризму Харківської державної академії фізичної культури Міністерства освіти і науки України на 2014-2017 рр. за темою "Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності різних вікових груп населення України" (номер державної реєстрації 0114U000366).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теперішній час державні вищі навчальні заклади (ВНЗ) спортивного профілю готують тренерів-викладачів зі спортивного туризму.

Як і в спортивному тренуванні спортивно-оздоровча діяльність має свої особливості в роботі з різним контингентом тих, що займаються [3, 6]. Тому важливо визначення найбільш значимих для кожного віку туристів пріоритетного використання різних аспектів підготовки.

Також слід визначити, що, чим більшою базою даних підготовки володіє тренер-фахівець, тим більший існує вибір їх використання. Зазначені програми (бази) повинні передбачати певний багаж знань, на підставі яких здійснювався б аналіз й приймалися б найбільш ефективні рішення. Обмежений зміст програм скорочує або звужує, або взагалі не дає можливість прийняти ефективне рішення [7].

У спортивній науці, в тому числі і спортивному туризмі, багато уваги приділяється підготовці для участі в змаганнях, але лише деякі фахівці [1, 2, 4, 5, 8, 9] приділяють увагу окремим складовим підготовленості фахівців зі спортивного туризму. У той же час підготовку туристів здійснюють тренери-фахівці, від рівня підготовленості яких залежить успішність туристської діяльності, особливо школярів і студентів.

У зв'язку з цим, **метою дослідження** є визначення аспектів рівня підготовленості тренера-фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму для роботи з різними віковими групами дітей, підлітків та студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. На наш погляд, для занять спортивно-оздоровчим туризмом, слід виділити 5 вікових груп дітей, підлітків та молоді: старші дошкільнята (5-6 років), молодші школярі (7-10 років), середні школярі (11-15 років), старші школярі (16-17 років), студенти (18-22 року). Враховуючи дані вікові групи, слід розглядати і різнорівневі за значимістю складові підготовки, які різняться залежно від віку (рис. 1). Крім цього, на нашу думку, складовими аспектами підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму є: педагогічний, медико-біологічний, туристсько-краєзнавчий, психологічний, організаторський і матеріально-технічний, які є різними по значущості для окремих вікових груп дітей, підлітків та молоді.

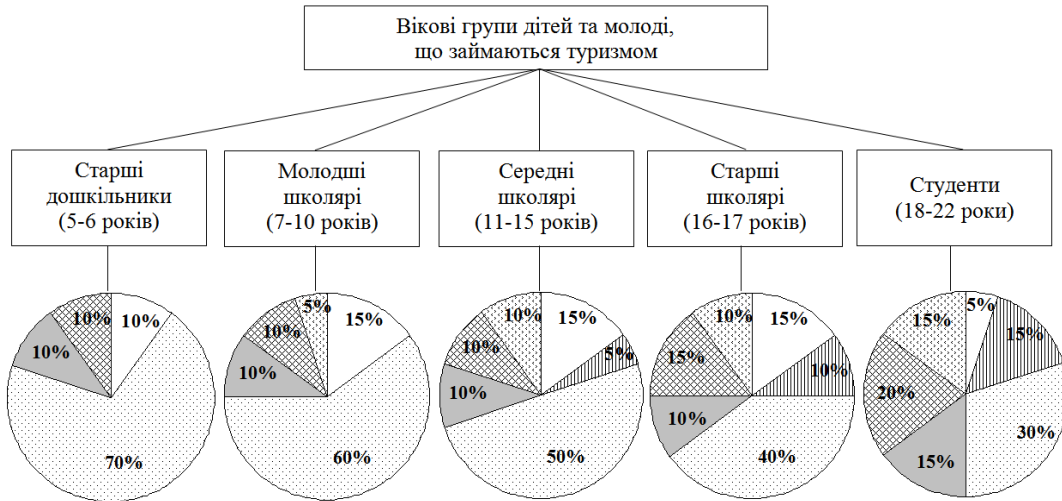

Рис. 1. Структура складових підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму (аспекти рівнів підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму, %):

- – педагогічний; ● – медико-біологічний; ○ – туристсько-краєзнавча діяльність;
- – психологічний; ● – організаторський; ● – матеріально-технічний

Педагогічний аспект підготовки тренера-спеціаліста зі спортивно-оздоровчого туризму (рис. 2) передбачає комплекс знань, які дозволяють здійснювати процес становлення різних сторін підготовки туристів.

Рис. 2. Педагогічний аспект підготовки фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму

Тому фахівцю необхідно знати і використовувати, як загально-дидактичні методи, так і методи спортивної підготовки, що використовуються при плануванні різних видів спортивно-оздоровчого туризму протягом річного тренування. Крім цього, тренеру-фахівцю необхідно володіти знаннями, які стосуються контролю за різними сторонами підготовки і вмінням використання його даних при

підготовці до походів. Дуже важливим є знання критеріїв відбору та комплектування груп для різних видів походів.

Педагогічний аспект підготовленості тренера-спеціаліста займає провідне місце в заняттях з групами дошкільнят (до 70%) і молодших школярів (до 60%) головним з аспектів яких є виховання, як загально-дидактичних якостей особисті (свідомості й активності, наочності, міцності, тощо) і загальних принципів фізичного виховання (всесічного й гармонійного розвитку особистості, оздоровчої спрямованості, зв'язку з трудовою діяльністю та ін.), так і дидактичних принципів, пов'язаних з навчанням рухів (доцільності і практичності, керованості і підконтрольності, систематичності, значимої і перцептивної наочності та ін.). У заняттях наступних вікових груп велике значення мають специфічні принципи спортивної підготовки в різних видах спортивно-оздоровчого туризму.

Роль медико-біологічного аспекту підготовленості фахівця з віком зростає. Так, як що у дошкільнят, молодших і середніх школярів він складає менше 10% від усіх аспектів підготовленості, то у старших школярів становить 15%, а у студентів – 20%, що обумовлено великою кількістю та тривалістю походів, які потребують медико-біологічних знань. Серед основних є знання морфо-функціональних складових організму, а також гігієнічне забезпечення і особливості харчування під час туристської діяльності школярів і студентів (рис. 3).

Відомо, що спортивно-оздоровчий туризм є одним з найдієвіших засобів позашкільної роботи. Він займає особливе місце серед засобів фізичного, морального, трудового виховання. Для організації туристсько-краєзнавчої роботи в школі вчитель повинен оволодіти знаннями, уміннями та навичками з питань туристської техніки і тактики. Постає питання необхідності розробки програми підготовки фахівців до туристсько-краєзнавчої діяльності. Необхідно відмітити., що такі програми існують для підготовки вчителів географії.

Програма туристсько-краєзнавчої діяльності (рис. 4) складається, як із виховних засобів (історія розвитку туризму та краєзнавства в Україні; краєзнавчо-пошукова робота; основні історико-географічні та екологічні відомості про свій край; формування гуманістичних цінностей, національної самосвідомості особистості, патріотичних почуттів та творчих здібностей), так і засобів, що дозволяють проводити походи (топографічна підготовка, організація підготовки та проведення туристських походів під час яких проводиться дослідницька краєзнавча і суспільно корисна робота).

Психологічний аспект підготовленості фахівця для роботи з дітьми, підлітками та молодіжжю передбачає, перш за все, підготовку та участь у походах, які починаються у середніх (5% від загальної кількості аспектів підготовленості) та продовжуються у більшій кількості у старших школярів (до 10%) і студентів (до 15%) (рис. 1).

Рис. 3. Медико-біологічний аспект підготовленості фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

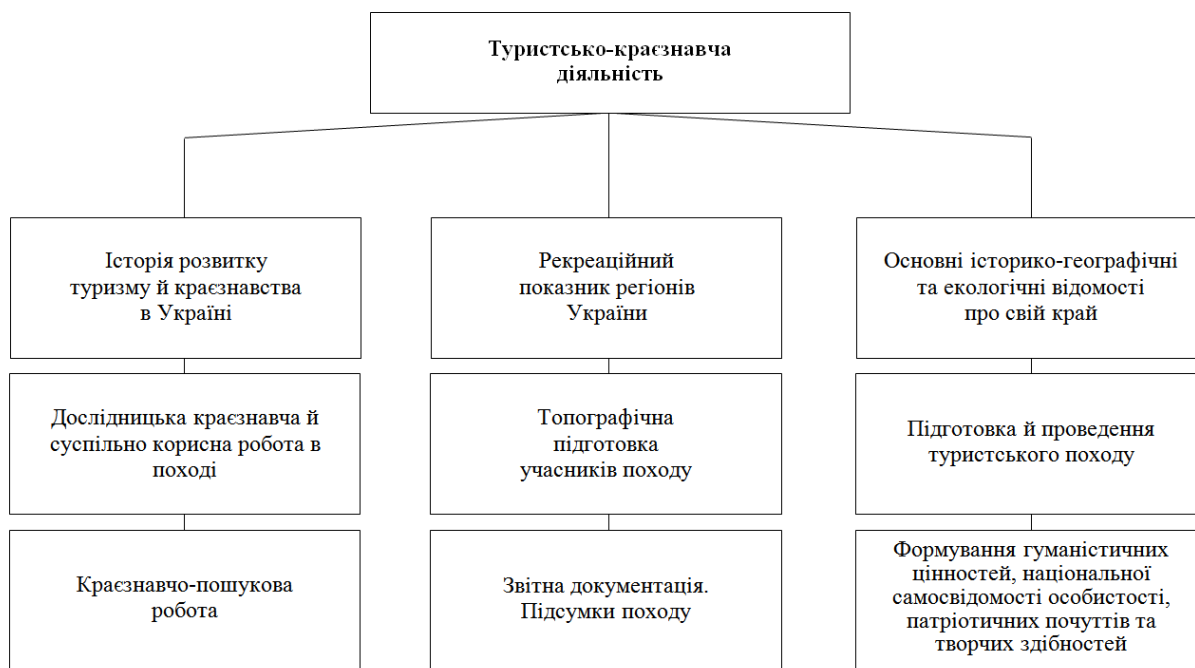

Рис. 4. Зміст туристсько-краєзнавчої діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму

Серед основних складових психологічного аспекту є освоєння понять: психологічна підготовленість, втома, психологічний стан та керування ним з метою усунення негативних станів під час підготовки та участі у поході (рис. 5). Також, важливими є особливості форм спілкування дітей та підлітків й врахування їх при формуванні туристських груп з метою успішності походу, включаючи попередження отримання травм.

Організаторський аспект діяльності фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму передбачає наявність у тренера-фахівця високих особистісних якостей, які є взірцем для школярів та студентів (рис. 6).

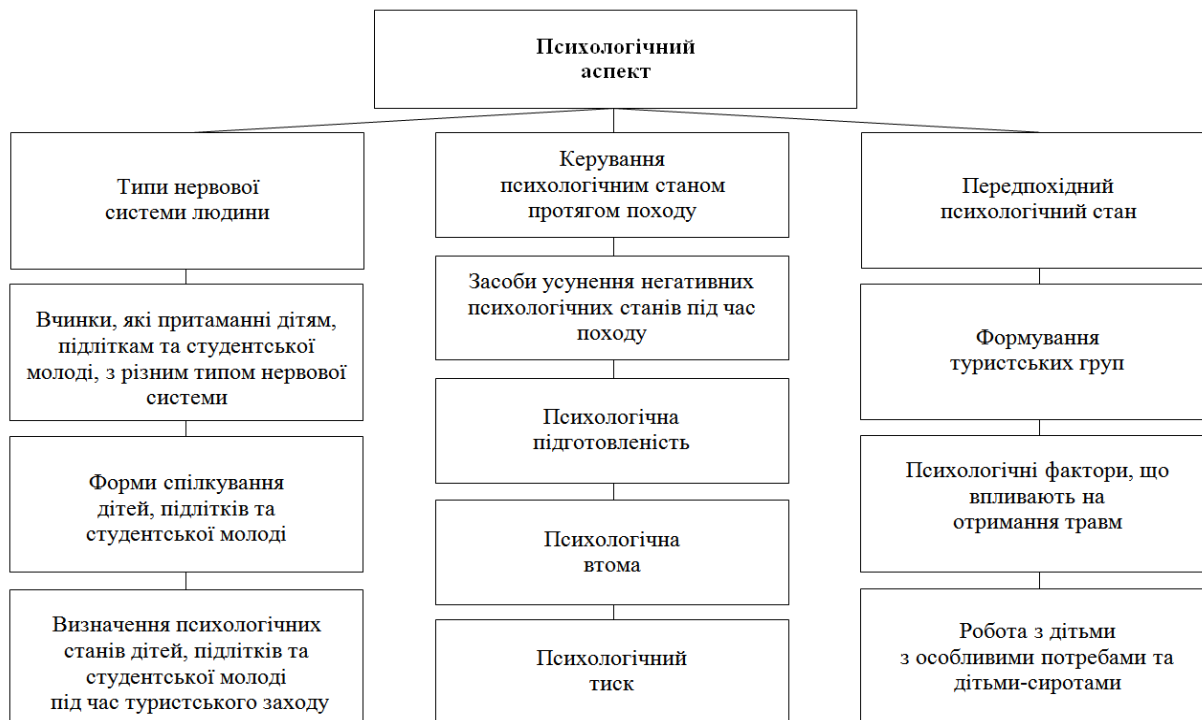

Рис. 5. Психологічний аспект підготовленості фахівця зі спортивно-оздоровчого туризму

Рис. 6. Організаційний аспект підготовленості фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

В групах дошкільників та молодших школярів найбільш важливими є аспекти, щодо організації проведення виховної роботи, зв'язку з батьками та школою, проведення краєзнавчої роботи. Надалі, в роботі з середніми і старшими школярами та студентами більш важливими є питання щодо підготовки та проведення походів (складання документів планування туристського походу і складання звіту про нього; забезпечення безпеки у поході та якісного харчування й умов відпочинку під час привалів та ночівель; робота зі спонсорами для забезпечення походу інвентарем, обладнанням, харчуванням, тощо).

Матеріально-технічне забезпечення в більшій мірі стосується підготовки та участі в походах (рис. 7).

Рис. 7. Матеріально-технічний аспект підготовленості фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму

Так, як що у молодших школярів переважно використовуються радіальні пішохідні походи у вихідні дні для чого матеріально-технічне забезпечення є простим (рюкзак, продукти харчування, намет та ін.), то у подальшому значення цього аспекту є більш суттєвим. У середніх та старших школярів використовується більша кількість видів походів (у середніх школярів – пішохідний, велосипедний, водний; у старших школярів – крім зазначених ще й лижний). Тому значущість інвентарю та обладнання збільшується в позначених вікових групах по відношенню до молодших школярів. Найбільше ж значення матеріально-технічний аспект має у туристській діяльності студентів, що пов'язано з суттєвим збільшенням кількості походів (піший, лижний, гірський, водний, велосипедний) та їх тривалістю.

У зв'язку з чим тренер-фахівець повинен: володіти найпростішими методами контролю за різними сторонами підготовленості, методами розрахунку маршрутів походу, кількості та якості харчування, вміти користуватися спортивно-туристським обладнанням та навичками усунення поломок.

Висновок. Проведений аналіз різних аспектів туристської діяльності, що суттєві для підготовки фахівців, свідчить про необхідність диференційованої підготовки для роботи з різними віковими групами дітей, підлітків та молоді, є актуальним питанням вирішення якого дозволить підвищити ефективність

використання різних видів спортивно-оздоровчого туризму в оздоровчій та рекреаційній діяльності юного покоління.

Перспективою подальших досліджень є розкриття кожного з аспектів підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму.

Використані джерела

1. Абрамов В. В. Спортивний туризм: підруч. / В. В. Абрамов; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 367 с.
2. Булашев А. Я. Спортивный туризм: учебник / А. Я. Булашев. – Харьков: ХГАФК, 2009. – 332 с.
3. Гриньова Т. І. Мотиви та зацікавленість дітей до занять різними видами спортивного туризму / Т. І. Гриньова // Слобожанський науково-спортивний вісник : [наук. – теорет. журн.] – Харків : ХДАФК, 2013. – № 5 (38). – С. 82-85.
4. Дудорова Л.Ю. Теоретичні і методичні основи формування готовності майбутніх учителів до організації шкільного туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Л. Ю. Дудорова; Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – Чернігів, 2014. – 40 с.
5. Конох А.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищому навчальному закладі: Монографія. – Запоріжжя: ЗДУ, 2006.-494 с.
6. Мулик К.В. Спортивний туризм, як засіб рекреації / К.В. Мулик, В.В. Мулик // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка [Текст]. Вип. 112. Т. 4 / Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – С. 237-240.
7. Мулик В.В. Сучасні вимоги до рівня підготовленості тренера / В.В. Мулик // Теорія і методика фізичного виховання і спорту, 2002. – №4. – С. 11-15
8. Пангелов Б. Структура та зміст підготовки майбутніх педагогів до туристсько-краєзнавчої роботи в загальноосвітній школі / Б. Пангелов // Спортивний вісник Придніпров'я: Науково-практичний журнал, Дніпропетровськ, 2005. – № 2. – С. 43-45.
9. Троценко Т. Ю. Формування моральних якостей учнів 3-4 класів у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. пед. наук : 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Т. Ю. Троценко. – Київ, 2009. – 20 с.

Mulyk K., Nosko M.

DIFFERENTIATED APPROACH IN PREPARATION OF SPECIALISTS FROM SPORTS AND HEALTH IMPROVING TOURISM FOR THE WORK WITH CHILDREN, TEENAGERS AND STUDENT YOUNG PEOPLE

The differentiated preparation of specialists from sports and health improving tourism for the work with different age groups of children, teenagers and student young people is exposed in the work.

Nowadays there are disproportions in preparation of specialists from "Theory and methodology of sports and health improving tourism". They relate to practical preparation and theoretical bases. From one side, modern pedagogic and methodology concentrate considerable scientific potential for the decision of questions in educational process. On the other hand, theoretical development of this direction realized in a context of completely other socio-economic situation and was mainly oriented on the preparation of specialists of more wide profile. On present stage of high school development similar approach doesn't allow effectively apply in practice the methods and forms of organization of educational process that were used before. Educational establishments use different approaches in realization of all types of practices: educational-acquainting, productive, on speciality, etc. To our mind the main problem of educational process is practical preparation of future specialist who are capable to use effectively theoretical knowledge in professional activity. Educating of students from speciality "Theory and methodology of sports and health improving tourism" is directed on preparation of specialists in the rather difficult field.

Sports and health improving activity as well as sports training has its own special features during the work with different contingent of engaged people. That is why it is important to determine the most meaningful for every age of tourists the priority use of different aspects of training.

Also it should be clarified that the greater database of preparation a trainer-specialist know the bigger choice of their use exist. The marked programs must envisage certain "luggage of knowledge" on the basis of which an analysis would realized and the most effective decisions would be accepted. A limit maintenance of programs abbreviates or narrows, or doesn't give an opportunity to accept an effective decision at all. Therefore this question is actual, because it's solution will allow to promote efficiency of the use of different types of sports and health improving tourism in health and recreational activity of young generation.

Key words: specialists, sports and health improving tourism, children, teenagers, students.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2015 р.